

ERIKA EN HELLEN; *twee goudzoeksters*

"Vroeger ging het makkelijk, dan ging je naar een plaats waar een trens was gegraven en vroeg je aan de mensen die bij die trens waren: 'Mag ik wat stof?' En dan gaven ze je stof, het lag overal aan de bovenkant van de trens.... En dan ga je dat goed wassen in de kreek, kijk zo, in je batjil (een metalen omgekeerde punthoed). En als je alle zand eruit gewassen heb, voeg je een beetje kwik toe, een heel klein beetje. Dan wordt het net als zilver. Dan droog je het, goed droog. Daarna verhit je het, bijvoorbeeld op je schop, dat hoeft maar even en dan slaat het goud neer."

Deze technische verhandeling over hoe goud gewonnen wordt op ambachtelijke wijze, wordt mij gegeven door twee jonge vrouwen, Erika en Hellen. Ze zijn respectievelijk drieëndertig en vierendertig jaar. Hellen is niettemin de tante van Erika.

Ze hebben altijd allerlei zaakjes samen gedaan: het verkopen van melk, brood, vis en eieren aan de goudzoekers in de buurt, tot ze ertoe overgingen zelf goud te zoeken.

'Vroeger' is pas drie jaar geleden. De overheid beschouwt, sinds zij een concessie verleend heeft aan een Canadese maatschappij, goud zoeken door de dorpelingen als diefstal. De veiligheidsmaatregelen van de maatschappij worden steeds strenger. Bewakers patrouilleren ook 's nachts als de mensen uit het dorp op de plaatsen die de maatschappij heeft laten omwoelen een beetje stof proberen vinden. Dat heet nu 'stelen', ook al hebben de

dorpelingen al die tijd hier gewoond en is de maatschappij pas binnengetrokken.

's Nachts wordt er dus 'gestolen' onder het licht van meegebrachte kleine schijnwerpers. Als de veiligheidsmensen komen, gaan die snel uit en 'moet je rennen'.

"Wordt er ook op jullie geschoten?" vraag ik.

"Ja," zeggen ze en Hellen voegt daaraan toe, "dan moet je gillen."

"Hoezo moet? Wordt je dan niet juist ontdekt?" vraag ik.

Ze kijkt me aan of ik niet goed wijs ben.

"Je bent toch een vrouw? Nou, dan moet je gillen... je kunt het niet binnenhouden als vrouw, toch?"

"O," mompel ik een beetje onnozel. Ik voel me zeer onvrouwelijk want ik zou stijf mijn toet dichthouden in zo'n situatie.

Erika en Hellen hebben zoiets meegemaakt: schieten en rennen en gillen dus. Het heeft hen niet belet enige tijd daarna toch weer goud te gaan zoeken. Maar nu is het anders. Mensen worden opgepikt en gaan zes maanden tot een jaar de gevangenis in, mannen, vrouwen en zelfs kinderen. Dat stopt de meeste mensen. Erika en Hellen hebben besloten geen goud meer te zoeken tot de situatie is veranderd.

Er wordt door de nieuwe regering bemiddeld tussen de dorpelingen en de maatschappij en één van de eisen van de dorpelingen is, dat ze minstens een eigen goudzoekgebied krijgen. Er zijn nog meer wensen van beide kanten. Iedereen wacht af....

Erika en Hellen hebben altijd samen opgetrokken in allerlei 'hosseltjes', ook als ze die ieder voor zich deden.

Nu maken ze af en toe grint. Dat is heel zwaar werk. Je graaft stenen op voor je eigen huis of in de savanne en

je timmert zo lang op die stenen tot ze in gruzelementen zijn. Het grint wordt door een opkoper in het dorp gekocht. "Hij zet me altijd af," klaagt Erika. "Maar wat moet ik daaraan doen? Ik heb geen man om voor me op te komen."

En daarmee zijn we op het punt beland waar ik eigenlijk voor kwam: hun levensverhaal, de relatie met mannen en het in leven houden van kinderen.

Erika en Hellen zijn als het ware elkaars tegenpolen: Erika komt uit het dorp en gedraagt zich helemaal volgens de gebruiken van het dorp, Hellen komt uit de stad en is er trots op vrijer te zijn. "Ik trek me nergens iets van aan," zegt ze. "Ik leef zoals ik dat wil." Dat is iets dat Erika nooit zou zeggen en zeker niet doen.

Erika's vader kwam uit een ander dorp dan haar moeder. Hij ontmoette haar moeder bij de aanleg van de Brokopondostuwdam, waar hij hielp haar dorp te verhuizen. Beide families 'hebben van gedachten gewisseld', zoals Erika dat noemt. En toen er twee flessen sopi - één voor de kant van de vader en één voor de kant van de moeder van de jonge vrouw - door de jongeman waren geleverd en afspraken waren gemaakt over wat hij zou aanschaffen voor de woning, kon er getrouwd worden.

Er kwamen veertien of zestien kinderen, het precieze aantal weet Erika niet meer, maar er bleven slechts twee in leven: Erika en haar oudere zus. Moeder kreeg een aantal tweelingen en Erika is ook één van zo'n stel. Haar zusje stierf evenals haar moeder, toen Erika één dag oud was. Het babytje Erika werd door grootvader meegenomen om te verzorgen. Deze grootvader werd uiteindelijk kapitein van een deel van het dorp waar Erika en Hellen wonen. Het dorp bestaat uit een aantal dorpen met ieder

een eigen kapitein en basja's. Onderling wordt samengewerkt voor zaken als school, polikliniek en nu de onderhandelingen met de maatschappij en de regeringsbemiddelaars.

In 1986 kwamen de gevechten van Brunswijk en het leger, waar we ook in Nederland uitvoerig over gehoord hebben. In 1987 vertrok grootvader naar de stad en drie jaar later overleed hij.

Grootvader had over de honderd kleinkinderen, die nu in verschillende dorpen wonen en ook in de stad. Maar veel van Erika's familie woont in dit dorp. Ze doet erg haar best de familieleden te laten zien dat ze een nette en oppassende vrouw is. Ze is zelfs zo netjes dat ze het vertrek waar ik logeer het liefst iedere twee uur zou komen vegen. Ik rem haar in deze activiteit, hoewel het een genoegen is Erika te zien vegen. Ze doet het namelijk heel elegant; er hoort een bepaalde voetbeweging bij, alsof ze een dans doet. Het is het afvegen van het stof dat aan je voeten komt terwijl je veegt.

Toen Erika ongeveer achttien jaar oud was ging ze alleen wonen in een klein huisje in het dorp. Ze had een vriendje van de middelbare school, een jaar of vijf ouder dan zij. De relatie bleef een paar jaar bestaan, maar zijn familie was tegen een huwelijk. Zijn ouders hadden een ander meisje voor hem op het oog en er kwam dus geen overeenstemming tussen de families. De jongen probeerde het niet eens, maar vertrok. Erika kreeg een andere vriend. Met elkaar naar bed gaan moest stiekem vertellen ze, want de familie lette altijd op.

"Hij kwam 's nachts, dan deed ik voor hem open en hij ging om vier uur weer weg."

Zo kwam niemand iets te weten, totdat ze zwanger bleek te zijn. De jongen ontkende in eerste instantie dat hij de vader was. Toen de familie er niet meer omheen kon, ging één van Erika's ooms bij zijn familie op bezoek. Maar zoals Erika dat uitdrukt: "Ze wisten zich geen raad." Ze heeft dus haar zwangerschap alleen gedragen. Hij verdween. Nu komt ze hem nog weleens tegen en dan vraagt hij naar zijn dochtertje. "Hoe is het met jou en hoe is het met Chanel? Maar hij wil niets geven en dan vraag ik het ook niet," zegt ze.

Dat is typisch Erika, een jongensachtige vrouw, die haar schouders ophaalt en het zelf wel zal doen.

Is het vanaf dat moment dat Erika van mannen niets moet hebben?

Hoe anders is Hellen. Zij is een zeer vrouwelijke vrouw en heeft op dit moment een zeer jonge vriend die ze kan boeien en die zelfs erg jaloers is als ze even weggaat. Maar Hellen heeft dan ook een gelukkige jeugd gehad.

Hellens moeder komt uit het dorp en haar vader uit Paramaribo. Hellens moeder en Erika's grootvader waren nicht en neef. Hellens moeder is pas negenenvijftig jaar en grootvader zou als hij leefde over de negentig zijn. Vandaar dat tante Hellen bijna even oud is als haar nicht Erika.

Hellens ouders hadden vier kinderen; moeder had nog een voorkind en samen waren dat er dus vijf.

Toen Hellen een jaar of twee was, gingen vader en moeder uit elkaar, maar ze kreeg een lieve stiefvader die hen heel goed verzorgde. Haar eigen vader kwam overigens nog wel op bezoek; moeder waste nog vaak

zijn kleren. Zijn kinderen gingen die ophalen en brengen. Vaak at hij ook mee.

"Stiefvader en vader konden goed met elkaar overweg," herinnert Hellen zich.

"Gaf dat geen problemen?" vraag ik.

"Welnee, hij had toch niets meer met mijn moeder."

Deze opgeruimde levenswijze heeft Hellen ook zelf. Van haar eerste man kreeg ze één kind. Met deze man is ze niet getrouwd en hij verdween toen het kind acht maanden was. Hellen richtte zich tot de voogdijraad en hij werd verplicht een bedrag van drieënvijftig Surinaamse gulden te betalen tot het kind achttien is. Met de huidige inflatie is dat een lachertje.

Hellen nam een tweede man en kreeg daar vier kinderen van. Hij bleef zeventien jaar bij haar. Toen had zij er genoeg van en vroeg hem te gaan.

"Ik wou plotseling niet meer," verklaart ze en, "ja, toen moest hij wel gaan."

Haar vijf kinderen gaan allemaal naar school; een paar zitten al op de middelbare school. Hellen vindt dat erg belangrijk.

"Tegenwoordig moet je een diploma hebben," weet ze.

Ook daarin verschilt ze van Erika; de kleine Chanel zit immers met haar negen jaar pas in de tweede klas lagere school. Of Erika zich daar zorgen over maakt, heb ik niet kunnen ontdekken. Zelf had ze vroeger moeite met school. Hellen waarschijnlijk niet, Hellen maakt zelfs plannen een computercursus te gaan volgen.

Al die tijd heeft Hellen op en neer gereisd tussen Paramaribo en het dorp. Pas vorig jaar is ze er definitief komen wonen.

De moeder van de man van wie ze gescheiden is, komt ook af en toe in het dorp. Ik vind Hellen op een hete middag bezig met rijst stampen voor haar schoonmoeder.

"Heb je met haar geen ruzie, nu het uit is tussen jullie twee?"

"Nee," zegt ze opgeruimd. "Ik had problemen met hem en als zij aardig voor me blijft, heb ik niets tegen haar en ik wil best nog iets voor haar doen."

Maar wat Hellen voor haar ex-schoonmoeder doet, is niet iets waar ze zich toe verplicht voelt. 'Je doet het omdat je dat prettig vindt,' straalt ze uit.

Erika doet iets omdat het verplicht is. Als ze mij het huis van haar grootvader aanbiedt om te logeren, dan deelt ze me mee: "Ik moet even aan mijn tante en oom vragen of het mag."

"Had je me niet verteld dat het huis van jou is?" vraag ik.

"Dat is wel zo, maar ik moet het toch vragen."

"Stel dat ze het niet goed vinden..., " werp ik tegen. "Wat dan?"

"Dan mag je toch wel komen," overweegt ze en daarna opgelucht, "maar ze vinden het goed."

Met oom moet ik zeker kennismaken en ik doe dat graag omdat ik wil begrijpen hoe de verhoudingen liggen. Hij is een wat oudere man die rustig zijn snuiftabak gebruikt, in een armstoel voor zijn huis gezeten. Hij zit daar de hele dag, terwijl zijn vrouw en vooral zijn vele neven en nichten hem bedienen. Ik maak er mijn opwachting. Een andere oom komt erbij en mijn mening wordt gevraagd over de conceptovereenkomst tussen het dorp en de maatschappij.

Oom komt later op de avond een pijnstiller van me vragen en nog veel later moet ik direct met hem mee, want zijn vrouw is ziek.

"Maar ik ben geen dokter," werp ik tegen. "Ik ben socioloog en daar heb je niets aan."

Als ik vertrek uit het dorp geef ik Erika wat geld voor de overnachtingen en daarvan geeft ze een deel aan haar oom.

"Dat is toch wel goed?" vraagt ze mijn toestemming. "Hij is een groot man."

Dat lijkt me geen reden hem iets te geven, maar ik zeg tegen Erika: "Het is jouw geld. Ik heb het je gegeven. Dan mag jij ermee doen wat jij wilt."

Zoiets is 'ondorps' gedacht.

"Maar ik moet het toch vragen," zegt ze.

Ik informeer nog hoe het met haar toekomstplannen staat. Ze heeft er vele en die veranderen iedere dag. Een restaurant beginnen, een kippenfokkerij, een... enz.

"Maar nu, wat ga je nu doen?" wil ik weten. "Nu er geen goud gezocht wordt en je ook niet meer aan hosseltjes doet...."

"De goudzoekers zijn weg; er is niemand om iets aan te verkopen," klaagt ze. "Ik ga maar weer grint maken."

Ze leeft van de ene dag op de andere. Soms brengt iemand wat voor haar mee vanaf een kostgrondje. Ze heeft er zelf geen; geen man die er ooit een voor haar gekapt heeft.

"En ja, de sociale uitkering, daar wacht je vaak lang op. Ik heb geen werk, geen man en wel een kind dat ik moet onderhouden. Maar soms duurt het een jaar, soms twee, soms drie voor er iets komt."

"Wat doe je dan?" vraag ik bezorgd.

"Dan gaan we zitten sterven," zegt ze.

"En doet Hellen dat ook?"

"Nee, Hellen heeft een man."

"En jij? Zoek jij dan geen man?"

"Nee, ik hoef geen man meer, nooit!"